

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging

Geraardsbergse steenweg 267

9231 Gontrode

De Boskrant

november-december
1989

ISSN 0773 137X

2-maandelijkse tijdschrift
19de jaargang nr. 6

De Boskrant

november-december 1989
ISSN 0773 1374
2-maandelijkse tijdschrift
19de jaargang
nr. 6

REDACTIERAAD

Coppens, H.
De Bruycker, P.
De Schuyter, J.
Dua, V.
Geldhof, P.
Lust, N.
Meuleman, B.
Muys, B.
Plouvier, D.
Roekaerts, M.
Roskams, P.
Van Boghout, E.
Vanden Bil, V.
Vanhaeren, R.
Van Miegroet, M.
Van Slycken, J.
Vitse, Th.
Wambeke, Ch.

EINDREDACTIE

Dua, V.

VERANTWOORDELIJKE
UITGEVER

Lust, N.

Artikels en berichten

Artikels en berichten kunnen steeds
gezonden worden naar het adres van de
V.B.V. Zij zullen voor publicatie aan de
redactie voorafgeleide worden.
Gedeeltelijke of gehele overname is ten
alle tijde toegelaten mits bronvermel-
ding

BIJDRAGE

Jaarabonnement 350,-
Studenten 200,-
te storten op P.C. 000-1027867-55

Inhoud

Redactioneel :

De Vlaamse Bosbouwvereniging beleeft
harde tijden ... 1Historische schets van het
Zoniënwoud deel II 2Enkele beschouwingen rond de veredeling
van de Amerikaanse eik (Quercus rubra) 10

Uit de vereniging :

V.B.V.-exkursie naar het Neigembos :
voor herhaling vatbaar 18

Internationaal :

Pro Silva : Internationale akte tot verdediging
van het natuurgericht bosbeheer 21

Posthuum eredictoraat voor Chico Mendes 23

REDAKTIONEEL

DE VLAAMSE BOSBOUWVERENIGING

BELEEFT HARDE TIJDEN...

De V.B.V. bestaat momenteel 20 jaar.
Haar basisdoelstellingen zijn in de voorbije periode ongewijzigd gebleven: informatie verspreiden over bos en bosbouw,
het bepleiten van absoluut bosbehoud en een natuurgericht bosbeheer en het promoten van bosuitbreiding.

Enkele van haar concrete eisen zijn in de loop der jaren doorgedrongen tot de beleidsinstanties en nemen stilaan een
reële vorm aan. Dit geldt in de eerste plaats voor het nieuwe bosdekreet, dat steeds een prioritaair aktepunt is geweest
voor de vereniging en nu ook naar een eindfase evolueert. Dit geldt ook voor het pleidooi voor een eigen Vlaamse Bos-
bouwonderzoeksinstituut, die nu toch al op papier bestaat tengevolge van de 2^e fase van de staatshervorming.

Daarnaast werden en worden door de V.B.V. een aantal acties ondernomen, waarvan de resultaten misschien moeilijk
meetbaar zijn, maar waarvan de uiteindelijke impact op publiek en beleid zeker niet mag onderschat worden:

- de organisatie van de Week van het Bos
- de publicatie van diverse informatieve brochures
- de organisatie van bospraktijklessen
- de promotie-akte tot bevordering van het gebruik van inlandse boomsoorten
- de bijna dagelijkse technische en juridische adviezen i.v.m. bos en bosbeheer
- het opvolgen van de bosbouw-actualiteit en het doorgeven van technische en wetenschappelijke kennis via twee tijdschriften
- de oprichting van het Waakzaamheidscomité voor bossen
- de constante dialoog met de overheid om de belangen van het bos te bepleiten.

Dit omvangrijk takenpakket werd met succes uitgevoerd dankzij een aantal mensen die een stuk van hun vrije tijd wilden
spenderen voor het engagement in een zaak waarin ze geloven, namelijk de verdediging van het bos in Vlaanderen.

Gedurende verschillende jaren werd dit vrijwilligerswerk ondersteund door tijdelijke werkrachten, weliswaar in pre-
caire statuten, maar die een onmisbare steun betekenden voor de vereniging.

Momenteel is de werking teruggebracht tot de beginsituatie: de gans vereniging draait terug enkel en alleen op vrij-
willigers en dit op een moment dat het bos volop in de actualiteit staat, een moment dat iedereen "begaan" is met het
bos.

Het is een verbazigende, maar vooral ook een ontmoedigende vaststelling dat de Vlaamse Bosbouwvereniging
nooit op veel logistieke steun heeft kunnen rekenen van de overheid. Daarvoor is haar opstelling allicht te veel gesteund
op bosbouwkundige kennis, zijn haar visies te weinig dogmatisch en te weinig gericht op het behalen van goedkope
successen.

Het gevolg is dan ook dat de Vereniging op niet veel steun kan rekenen, vermits er geen rechtstreekse binding is met
een machtige belangengroep.

Onlangs werd nog een nieuwe poging ondernomen. De bevoegde minister werd aangeschreven om in het kader van het
MINA-fonds één werkracht aan de vereniging toe te kennen en te betalen uit de miljardepot.

Wij dachten dat het bos ook "Milieu ... Natuurlijk" was en dat in de context van het nieuwe bosdekreet de V.B.V. een
nuttige bijdrage kan leveren ter ondersteuning van het beleid, dat gericht is op de bescherming van het bos in Vlaan-
deren.

De rol van de V.B.V. zou hier zeker zinvol kunnen zijn (voorlichting, adviezen e.d.), vermits deze vereniging inderdaad
los staat van belangengroepen die al te graag het bos claimen, maar daarbij dikwijls het bos vanuit een te eenzijdige visie
benaderen.

Voorlopig echter zonder resultaat of is het bos toch geen "milieu ... natuurlijk" ???

Vera DUA

namens de redactieraad

Historische Schets van het Zoniënwoud

Deel II

Tijdens het Bourgondisch tijdperk wordt door hertog ANTOON VAN BOURGONDIE het beheer van het Zoniënwoud in 1406 onder het toezicht van het nieuw ingestelde Rekenhof geplaatst, met de bedoeling het woud economisch en financieel beter te laten renderen. Hertog Antoon van Bourgondië zou tevens een paardestoeterij (Frans: "Haras") ten N.W. van Groenendaal hebben ingericht, die na zijn dood zou zijn opgeheven.

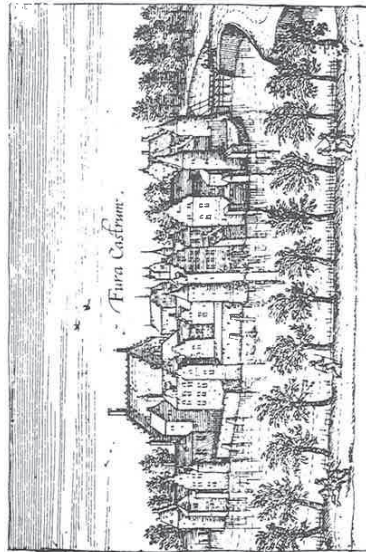
Niettemin staat een primitieve vorm van bedrijfsregeling wordt ingevoerd, waarbij jaarlijks gemiddeld tussen 60 en 75 ha worden gekapt, blijft het Zoniënwoud voortdurend problemen stellen voor de overheid omdat de diverse maatregelen die de beperking van de inbreuken beogen, weinig resultaat opleveren.

Teinende orde op zaken te stellen geeft KEIZER KAREL de opdracht Zoniënwoud nauwkeurig af te palen. Die alpalings begonnen in 1523 en beëindigd in 1566, geeft een oppervlakte aan van 8.257 bunders of 10.382 ha (1 bunders = 1 ha 25a 75ca), waarin uitgestrekte ruigtes begrepen zijn. Anderzijds besluit Karel V tot de invoering van een systeem van geordende en regelmatige kappingen. Hierbij wordt eerst de jaarlijkse kap op 100 bunders, maar vervolgens op 80 bunders, of ongeveer 100 ha, vastgesteld met een bedrijfstijd van 80 jaar en later 100 jaar. De reden voor de vermindering van de jaarlijks te exploiteren oppervlakte is

reglementen inzake kappingen, beweidings- of oogst van bosprodukten stelselmatig te omzeilen. Deze overtreedingen, die afzonderlijk weliswaar miniem zijn, betekenen door hun akumulatie en hun synergie op de duur een belangrijke aantasting van het bosbestand.

Onder het bewind van aartsbischop ALBRECHT EN ISABELLA (1598-1621) treedt een rustperiode in, met o.a. de aanleg van een nieuwe paardestoeterij ten westen van de Ganzepootvijver te Groenendaal. Funktioneel vanaf 1614, wordt de stoeterij, 74 bunders of 93 ha groot, wegens de continue hoge uitbatingkosten na ongeveer vijftig jaar opgevoerd.

Tijdens de zeventiende eeuw is de konstante geldnood van de heersende prins en de drievier voor steeds meer overmatige kappingen (tot 200 bunders in één jaar i.p.v. de 80 geplande), zodat de beheerders in 1666 moeten vaststellen dat er nog weinig waardevolle bomen kunnen worden geëxploiteerd. Samen

Kasteel van de Hertogen van Brabant te Tervuren.

met de plunderingen door legerbataljoenen ingevolge de successieoorlogen, en het toenemend houtverbruik voor huizenbouw en verwarming, biedt Zoniënwoud op het einde van de zeventiende eeuw de aanblik van een sterk verarmd en overkapte woud.

Alsof de toestand nog niet ernstig genoeg is, geeft de Oostenrijkse keizer in 1726 een zeer groot gedeelte van het Zoniënwoud in pacht voor de duur van negen jaar aan vijf particuliere financiers, die zich weinig gelegen laten aan de voorwaarden van de huurovereenkomst, waardoor het bosmassief verder aftakelt.

Na dit dieptepunt besluit het Oostenrijks bewind in 1736 het herstel van het Zoniënwoud aan te vatten. Spijs in de daaropvolgende jaren ernstige inspanningen worden geleverd om de opengevallen plaatsen te beplanten, telt Zoniënwoud in 1773 nog 1.730 bunders onbeboste grond en 302 bunders heidevlakte. Bovendien wordt ondertussen de primitieve wegeninfrastructuur in het woud verbeterd en vernieuwd, zowel voor het doorgaan van verkeer als voor het interne bostransport.

KEIZER JOZEF II zou, als rationeel en zuinig vorst, in 1781 overwogen hebben het Zoniënbos van de hand te doen wegens de schijnbare hoge exploitatiekosten eraan verbonden. Op grond van oude privileges kunnen de Staten van Brabant dit plan echter verhinderen door te wijzen op het openbaar nut van dit bosdomein. Het groeiend verzet tegen de verschillende politieke en religieuze hervormingen van deze verlichte vorst mondt in 1789 uit in de één jaar durende "Brabantse Omwenteling".

Een vijftien jaar eerder is het bosbeheer evenwel opnieuw gestructureerd geworden. Het Zoniënwoud is daarbij ingedeeld in drie reeksen waarvan het beheer is toevertrouwd respectievelijk aan de rentmeester van Brabant (of de ontvanger der domeinen), aan de woudmeester en aan de stadhouder-woudmeester, met de uiteindelijke bedoeling om door een zekere rivaliteit de werkzaamheden te stimuleren. Voor het toezicht worden vier inspecteurs aangesteld, samen met 19 boswachters, sommigen te voet en anderen te paard, die elk verantwoordelijk zijn voor het hun toegewezen kanton.

Op bosbouwkundig vlak besluit het Oostenrijks bewind tevens dit bosdomein te restaureren teneinde de zwakke rentabiliteit ervan op te voeren. Bij de planning en de uitvoering van de herbebos-singen treden echter twee verschillende opvattingen op de voorgrond. Enerzijds is de toenmalige stadhouder-woudmeester DE L' ESCAILLE die zich steunt op de traditionele methoden afgeleid van de natuurlijke dynamiek van het bos, een voorstander van het systeem van natuurlijke verjonging. Anderzijds werkt de nieuw benoemde directeur van de aanplantingen, ZINNER, tevens mede-vernieuwer van het park van Brussel, een plan uit

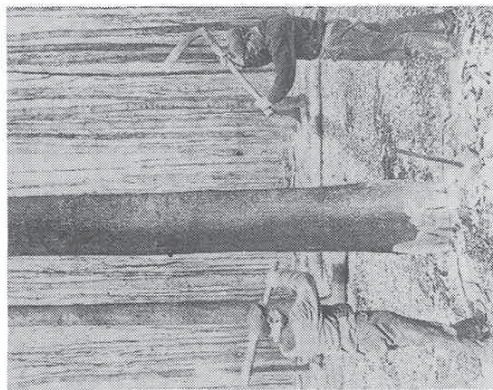
waarbij uitgestrekte kaalvlakten meto-disch en zeer zorgvuldig worden beplant met jonge beuken, afkomstig uit kwekerijen. Alhoewel de l'Escaille meermaals fel reageert tegen deze te kunstmatige werkwijze, wordt de zienswijze van Zinner, die eerder tuinbouwkundig dan bosbouwkundig is geïnspireerd, grotendeels door de overheid bijgetreden. Zelfs onder het Franse regime kan Zinner zijn plannen verder in de praktijk omzetten, zodat over grote oppervlakten homogene en gelijkjarige beukenbestanden met een zeker monotoon karakter zijn ontstaan. Zijn opvattingen over het bos liggen dan ook in belangrijke mate aan de basis van het huidige uitzicht van het Zoniënwoud.

Met de inlijving van onze gewesten bij Frankrijk in 1795 komt er een einde aan de eeuwenoude instellingen van het Ancien Regime. De bestuurshervormingen die de Franse bezetting de overheid doorvoert, blijven niet zonder gevolg voor het Zoniënbos. Tot dan was het woud een onafhankelijke gerechtelijke en bestuurlijke eenheid gebleven. Het Frans bewind kent Zoniën het statuut van nationale eigendom toe en het domein wordt administratief ingedeeld bij de omringende gemeenten, die elk een bepaalde oppervlakte van het woud onder hun verantwoordelijkheid geplaatst krijgen. Dit feit ligt aan de basis van de huidige verdeling van het bosdomein over de drie gewesten.

Het beheer van het Zoniënwoud komt in handen van Franse ambtenaren van de bosadministratie (24e Conservation des Eaux et Forêts), die opdracht geven tot belangrijke buitengewone kappingen ter verlichting van de eigen Franse economie en financiën. Daartegenover blijven de herbebosingsactiviteiten deels door-

woud onveilig, samen met roversbenden die in de heersende verwarring voor elken profijt overvallen en strooptochten organiseren. In die algemene malaise is het niet verwonderlijk dat de illegale kappingen een sterk verbreide gewoonte worden, onder meer in de hand gewerkt door het feit dat de boswachters bij de Franse inval zijn ontwapend. Maatregelen om hieraan paal en perk te stellen hebben geen uitwerking. Integendeel, de arme bewoners van de omliggende dorpen trekken in bende en gewapend het bos in om hout te stelen en te stropen. De boswachters staan machteloos tegenover de houthedevan en stropers, die steeds drierster optreden, zodanig zelfs dat op een bepaald ogenblik het boswachterskorps drie doden heeft te betreuren. Bovendien steunen de rechtbanken allesbehalve de boswachters bij de beoordeeling van de bosmisdrijven, hetgeen de deur openzet voor verdere misbruiken. Teneinde een scherper toezicht te kunnen uitoefenen, dringen de bosambtena-

Daarnaast nemen sommige rebellen of "brigands" tijdens de Boerenkrijg het Zoniënbos tot toevluchtsoord. Aangevoerd door Charlepoeng of CHARLES DE LOUPOIGNE, door het volk verheven tot held maar door de Franse overheid gezocht en later op de Brusselse Grote Markt onthoofd, maken ze het

*Het vellen van
bomen in Zoniën*

ren aan op een betere uitrusting en een verhoging van het boswachterseffektief, maar voor hun verzoeken blijft de regering in Parijs doof.

In 1815 betekent de slag van Waterloo, die uitgevochten wordt aan de zuidelijke rand van het Zoniënwood, het einde van het Frans Bewind. Het daaropvolgend Kongres van Wenen waar alle grootmachten zijn samengekomen, herenigt de zuidelijke en noordelijke Nederlanden, met aan het hoofd van het nieuwe koninkrijk WILLEM I van Oranje. Terzelfdertijd wordt door de zogenaamde dotatiewet het bezit van Zoniën aan de koning toegekend, samen met andere uitgestrekte landeigendommen. Na enige jaren van voorbeeldig beheer waarbij herbebossingswerken worden doorgevoerd, volgt het jaar 1822 dat een ongelukkige periode voor het bosmassief inleidt, toen nog, met inbegrip van enige aanliggende bossen, ongeveer 12.385 ha groot. In ruil voor een rente en aandelen draagt Willem I een deel van zijn belangrijke grondeigendommen, waaronder het Zoniënbos, over aan de pas opgerichte "Algemeene Nederlandsche Maatschappij ter begunstiging van de Volksvlucht" (voorloper van de Société Générale) om ze verder uit te baten. In de aanvang blijft een zorg voor dit patrimonium aanwezig, maar naderhand begint onder invloed van de ontwakende Belgische Revolutie de afkaving van het Zoniënwood. Grote delen van het bos worden ontgonnen tot landbouwgrond (o.a. te Sint-Genesius-Rode door een dochtermaatschappij ter bevordering van de suikerbieten) of worden verkocht aan kapitaalcrachtige partikulieren, waardoor de Maatschappij nieuwe industriële projecten kan financieren. Een bezwarend merkteken van het beheer van het Zoniënbos onder de Maatschappij is de

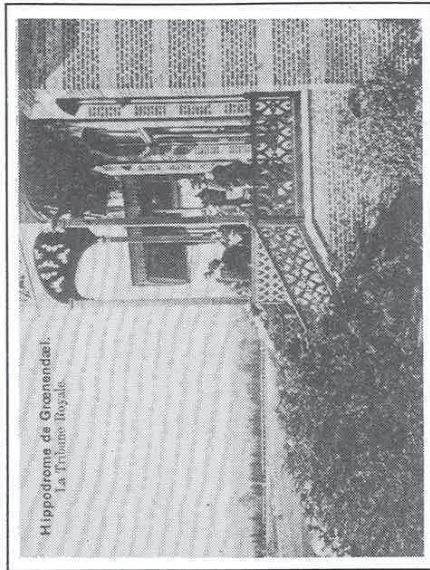
aanleg (1832-'33) van de steenweg van Waterloo naar Mechelen, de Sint-Jansbergsteenweg, in een nieuwe N.O.-Z.W. as, die het bos praktisch over zijn grootste lengte doorsnijdt. Het ligt dan ook voor de hand dat op ditzelfde tracé een baanvak van de tegenwoordige Grote Ring rond Brussel is gesitueerd met de nadelige gevolgen vanden voor het boscomplex.

Onder druk van de publieke opinie, die hiervoor eveneens kan rekenen op de uitgesproken wens van de eerste Belgische koning LEOPOLD I, verwert de Staat in 1842 de eigendom van het overblijvend deel van het Zoniënbos (4.386 ha), dat in principe overeenstemt met een derde van de oppervlakte, die de Maatschappij koninkrijkelijk in reserve diende te houden.

Het Boswetboek van 1854 voorziet in de werking van een algemene bosadministratie die in 1885, onder minister DE BRUYN, gekend ontwil van zijn naamgeving aan een fantasische nog levende eik in Zoniën, zijn structuur krijgt onder de vorm van het Bestuur van Waters en Bossen.

Hoe dan ook, het bosbeheer kan zich slechts neerleggen bij de wil van de overheid om na de terugkoop toch nog een aantal bosparcels van Zoniën een andere bestemming toe te bedelen.

In 1846 verdwijnt 13 ha over 4 km voor de bouw van de spoorweglijn Brussel-Namen, later gevolgd door nog 3 ha. Een noordelijke uitloper van het woud, van ongeveer 107 ha, wordt in 1861 in erfpacht gegeven aan de stad Brussel met de opdracht het om te vormen tot een openbaar park, dat na grondige wijzigingen resulteert in het huidige Terkamenbos. Vervolgens worden in 1875, in 1888 en in 1892 nog drie percelen van Zoniën in private concessie gegeven, die

De hippodroom van Groenendaal

door de aanleg van een paardenrenbaan of hippodroom, hun boskarakter aldaar ruimschoots verliezen. Volgende bospervlaktes worden respectievelijk offered: 30 ha voor de renbaan van Bosvoorde, 47 ha voor deze van Groenendaal en 22 ha voor de oefenrenbaan te Groenendaal.

In het zuidelijk deel (Terhulpen) legt in 1902 de erfpacht voor de oprichting van de kliniek Dr. Derscheid beslag op nog 16 ha Zoniënbos.

Spits die onafwendbare inkrimpingen van de oppervlakte van Zoniën, neemt de bosadministratie het beheer van de bestanden ter harte, weliswaar met de toen nog geldende bosbouwkundige visies. In 1886 wordt het oude verjongingssysteem "Tire-et-Aire" sterk afgeremd, als reactie op de publieke kritiek geuit op de nogal brutale kaalkappingen over een tiental hektaren die met dit systeem gepaard gaan. Voordien is bij sommige beplantingen, die volgen op de kaalsla-

gen, een zeer bescheiden percentage andere boomsoorten (b.v. eik, lork) bij de hoofdstoort beuk intiem bijgemengd (b.v. bestanden van de tweede groep van de reeks van Grote Hut, Ticton en Ravenstein). Nochians blijft de beuk bij de herbebossing als de belangrijkste boomsoort fungeren omdat hij op de Brabantse leembodems heeft bewezen tot een sterk kwaliteitsproduktie in staat te zijn. De principiële voorkeur voor de beuk blijkt ook ontgensprekelijk uit het eerste ontwerp-beheersplan, in 1877 uitgewerkt door WITTAMER, die een scherm-slagbedrijf vooropstelt, waarbij de verhoopde natuurlijke verjonging onder het kronenscherm uiteraard in de kaart van de beuk als schaduwboomsoort zou spelen. Dit ontwerp van beheersplan wordt echter om meerdere redenen in de praktijk niet omgezet (o.a. nogal uitgebreide kappingen, vrij korte verjongingsperiodes, onregelmatige zaadrijen, enz.).

Daaropvolgend worden in 1886, 1890 en 1900 telkens nieuwe of gewijzigde voorstellen voor een beheersplan door een commissie ingediend, waarin de opvallende inbreng van andere boomsoorten in kleine groep (eik 20 procent; es, lork en olm met elk 5 procent) wordt geregeld, en de creatie van enkele "artistieke" reeksen, te behandelen met een plentervorm, in het vooruitzicht wordt gesteld. Uiteindelijk bepaalt de beheersregeling van 1908 dat alle beukenbestanden in Zoniënbos zouden behandeld worden met een soort verruimde plenterkap, omschreven als "verjongingsmethode met progressieve kappen met plenterkarakter", ook te vertalen als een vorm van schermfemelslag. Hoewel deze verjongingswijze moeilijk precies te omschrijven is, stapt ze af van een zekere strakheid en laat ze een soepele keuze toe van de vorm, de uitgestrektheid en de verdeeling van de verjongingsgroepen. De bedrijfsregeling deelt de bosbestanden tevens in drie leeftijdsgroepen in teneinde een specifieke behandeling te kunnen afstemmen op de ouderdomstoestand. De groente lijnen en de perceelsindelingen van dit

laatste beheersplan liggen tot vandaag nog grotendeels aan de grondslag van het bosbeheer van het Zoniënwoud.

In vervanging van de niet verwezenlijkte artistieke reeksen wordt in 1925 het "canton pittoresque" of het "schilderachtig kanton" ingesteld over 39 ha in de derde groep van de reeks van Groenendaal. De afwijkende behandeling van dit kanton is afgesteld op het bekomen van allerhande schilderachtige boomvormen en van een sterk afwisselend bosbestand, hetgeen in contrast zou treden met het ruim verspreid, monotoon en artificieel aandoend, hoog opgeschoten beukenbos dat de kunstenaars weinig inspiratie biedt.

Eerder eist de eerste wereldoorlog (1914-'18) zijn tol aan het Zoniënwoud, wanneer de Duitse bezetting er een hoeveelheid van 40.000 m³ hout doet kappen. Tijdens de tweede wereldoorlog veroorzaakt de orkaan van 13 november 1940 een windworp van 25.000 m³ hout en verplicht de Duitse overheid tot een bij-

Houtsprokkelen in Zoniën gebeurde door vrouwen en kinderen

komende aflevering van 26.000 m³ hout, die gelukkig door het lokale bosbeheer kan worden gemerkt. Bij de bevrijding in 1944 veroorzaken de ontploffingen van munitiedepots op verscheidene plaatsen ernstige schade aan de bosbestanden. Terzelfdertijd dient het Zoniënwoud nog 38.100 m³ hout te leveren aan de geallieerden, die het o.a. aanwenden bij de constructie van bruggen over de Rijn. Dank zij de competentie en de controle van de lokale bosdienst tijdens die laatste chelike periode, blijft het Zoniënbos evenwel gespaard van al te zware oorlogsbeschadigingen waardoor in het bos thans praktisch geen zichtbare littekens zijn achtergebleven.

Om reden van zijn historische, esthetische en wetenschappelijke waarde wordt het Zoniënwoud bij koninklijk besluit van 2 december 1959 als landschap gerangschikt. Die wettelijke maatregel kan evenwel niet verhinderen dat vanaf de zestiger jaren de natuurrijkeheid van het gehele boscomplex voortdurend meer veld verliest wegens de feitelijke opde-

Nota

Met dit artikel wordt enkel een syntetische geschiedenis van de bosbouw in België gepresenteerd, zonder de historische, wetenschappelijke en sociaal-economische aspecten te behandelen. Het is niet aan bod zijn kunnen komen. Voor deze publicatie is gebruik gemaakt van een uitgebreide literatuurstudie, die binnen dit kader bezwaarlijk volledig kan worden afgedrukt.

ir. J. Zwaenepoel
houtvesterij Groenendaal

ling door de aanleg van de grote verkeerswegen, de praktisch voltooide omcirkeling van de snelvoortrekkende urbanisatie en de intense recreatiedruk van een mobiele bevolking. Ondanks de sombere vooruitzichten voor het bosgebied, dat steeds steviger in de greep wordt gehouden van een uitdijende agglomeratie, zal de overheid hopelijk in de toekomst de bescherming van het Zoniënwoud centraal stellen bij de planning en de beslissingen die het raken. Zoniet zal de pracht en de natuur van het Zoniënwoud voor de komende generaties nog amper zichtbaar zijn door de nevelen van een vage droom.

ENKELE BESCHOUWINGEN ROND DE VEREDELING VAN DE AMERIKAANSE EIK (QUERCUS RUBRA)

INLEIDING

Nog maar een goede eeuw na de verspreiding van de Amerikaanse eik in de Europese bossen lijkt het alsof deze soort er een vaste plaats verworven heeft. Een verklaring moet niet ver gezocht worden: de Amerikaanse eik verjongt zich gemakkelijk en overvloedig onder de hier heersende omstandigheden en hij wordt, tot nu toe, weinig aangetast door ziekten. Bovendien bezit hij een grote ecologische plasticiteit, is hij tamelijk robuust van karakter en kan hij relatief snel grote afmetingen bereiken. Dit maakt hem vooral voor onze marginale bosgronden een waardevolle aanwinst. Anderzijds zijn er voor de bosbouwer toch enkele problemen: de vaak gebrekkige boomvorm en de gevoeligheid aan late vorsten. Deze twee gebreken zijn er niet vreemd aan dat veredelaars in ver-

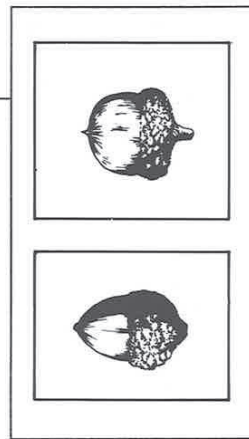
scheidene Europese landen de laatste jaren hun aandacht op deze boomsoort gericht hebben. In dit artikel geven we enkele beschouwingen rond deze verdeling. Hierbij gaan we vooral uit van de Belgische situatie.

NOMENKLATUUR EN SYSTEMATIEK

Momenteel wordt *Quercus rubra* L. beschouwd als een duidelijk omschreven soort zonder variëteiten, behorende tot het subgenus *Erythroblanus*, het ondergeslacht van de rode eiken. In het Nederlands wordt hij kortweg aangeduid als 'de Amerikaanse eik'. Dit is een ietwat ongelukkige naamkeuze: we vinden immers meer dan één Amerikaanse eikesoort terug in onze bossen en parken.

Tot voor kort werd de soort opgesplitst

fig 1: Eikevormen
bij *Quercus rubra* L.:
de 2 extreme vormen
(Lanier e.a. 1980)

en onderscheidde men enerzijds de soort *Quercus borealis* (Michx.) en anderzijds de variëteit *Quercus borealis* var. maxima (Marsh.). De variëteit werd van de typische vertegenwoordigers onderscheiden op basis van de grotere en plattere eikelnapjes en de grotere en bredere eikels (figuur 1). In feite verloopt de variatie in de eikelmorfologie continu en zijn enkel de extremen duidelijk van elkaar te onderscheiden, zodat men niet van een variëteit kan spreken (Lanier et al. 1980) (figuur 2). Er worden eveneens een aantal andere benamingen gegeven die men in de literatuur terugvindt, een opsomming die waarschijnlijk niet volledig is. Het is duidelijk dat enige waakzaamheid geraadzaam is bij het lezen en interpreteren van oudere teksten: dezelfde vlag dekt niet steeds dezelfde lading.

De meeste vertegenwoordigers van de Amerikaanse eik in België hebben het type eikel met grote en platte napjes (Boudru, 1985). Dit is een gevolg van het feit dat men in de beginjaren van het aanplanten van Amerikaanse eikesoorten in België (zie verder) dacht dat men met twee variëteiten of zelfs met twee soorten te doen had, waarbij de variëteit of soort met de grote en platte napjes bosbouwkundig te kiezen was boven de andere (o.a. Houbba, 1887). In hoeverre dit een algemene regel is of slechts te maken heeft met toevallige verschillen in de toen gebruikte herkomsten, blijft voorlopig een open vraag.

Binnen het ondergeslacht van de rode eiken zijn er een aantal soorten die eventueel verwilderd kunnen worden met de Amerikaanse eik. De belangrijkste zijn de moeras-eik (*Q. palustris* Muenchh.), de scharlakeneik (*Q. coccinea* Muenchh.) en de zwarte eik (*Q. velutina* Lam. = *Q. tinctoria* Michx.).

Deze drie soorten zijn na *Q. rubra* de meest aangeplante Amerikaanse eikesoorten in Vlaanderen.

Vermelden we tenslotte nog dat de soorten van dit ondergeslacht in natuurlijke omstandigheden hybriden vormen (Lanier et al. 1980), waarvan er heel wat in de literatuur beschreven staan.

NATUURLIJK VERSPREIDINGS- GEBIED

De Amerikaanse eik komt van nature voor in een uitgestrekt gebied in het oosten van Noord-Amerika, grosso modo tussen 32° en 47° NB en tussen 95° WL en de Stille Oceaan. Hij vormt er slechts uitzonderlijk zuivere bestanden en komt meestal voor in menging met andere eikesoorten, andere loofboomsoorten en soms met dennen zoals *Pinus strobus* L.. Op *Quercus macrocarpa* Michx. na is het de eikesoort met de meest noordelijke verspreiding in Noord-Amerika. De noordelijke grens gaat van de monding van de Saint-Laurent rivier tot de grens tussen Minnesota en Ontario. De westelijke grens strekt zich uit over het oosten van Nebraska, Kansas en Oklahoma. Ten oosten hiervan komt hij voor in alle staten behalve in Louisiana, Mississippi en het oosten van Georgia en beide Carolina's. (figuur 3)

Met dit verspreidingsgebied komt een grote waaier van klimatologische omstandigheden overeen. Op grote schaal zijn er drie klimaatsgebieden te onderscheiden: (1) het koud gematigd klimaat rond de Grote Meren en meer noordwaarts, (2) het warm subtropisch gematigd klimaat van het zuiden van de Verenigde Staten en (3) het echt gematigd

a) Ons huidige begrip *Quercus rubra* L.

Quercus rubra L. (1)
(= *Quercus borealis* Michx. (1))

E I K E L M O R F O L O G I E

* eikels kleiner ——— continue overgang ——— * eikels groter

* napjes kleiner en meer afgerond

* napjes groter en platter

vroeger onder meer vermeld als

- * *Quercus borealis* Michx. (2, 3)
- * *Quercus ambigua* (3)
- * *Quercus ambigua* Michx. f. (4)

vroeger onder meer vermeld als

- * *Quercus borealis* var. maxima Marsh. (volgens 1)
- * *Quercus borealis* maxima Sarg. (2)
- * *Quercus rubra* L. (4)
- * *Quercus rubra* (3)

- (1) Lanier et al. 1980
- (2) Bauer 1953
- (3) Hough 1947
- (4) Houba 1987

b) De naam *Quercus rubra* dekt in de literatuur soms nog andere ladingen, b.v.:

- * Visart en Bommer (1910) vermelden *Quercus shumardii* Buckl. onder de naam *Quercus rubra* var *texana* Buckley.
- * Bauer (1953) stelt dat de soort die door Linnaeus als *Quercus rubra* beschreven is, eigenlijk een variëteit van *Quercus falcata* Michx. betreft.

Fig. 2: *Quercus rubra*.

klimaat (oceanisch en continentaal) er-tussenin.

Over gans het verspreidingsgebied schommelt de gemiddelde jaarlijkse temperatuur van 4 °C (in New England) tot 15,5 °C (in Noord Carolina). De schommelingen rond dit jaargemiddelde zijn in het noorden sterker dan in het zuiden.

De neerslag is min of meer gelijkmatig verdeeld over het jaare en varieert van 500 tot bijna 2000 mm per jaar.

Het optimumgebied van de soort bevindt zich in Kentucky, Ohio, Pennsylvania, New York en Connecticut, waar een zacht klimaat heerst, voldoende neerslag is en de gemiddelde jaarlijkse temperatuur ongeveer 10 °C bedraagt.

(Galoux, 1951; Lanier et al. 1980; Boudru, 1985)

Het hoeft geen betoog dat een herkomst uit Minnesota zich bij introductie in onze bossen helemaal anders zal gedragen dan een herkomst uit bijvoorbeeld Noord-Carolina.

DE AMERIKAANSE EIK IN BELGIE

Het moment waarop de eerste exemplaren van deze soort in onze streken verschenen zijn, is niet meer precies te achterhalen. Globaal kan men stellen dat de aandacht voor deze en andere Amerikaanse eiksoorten teruggaat tot het einde van de achttiende eeuw. Zo staat vast dat baron de Poederlé reeds in 1772 met deze soort aan het experimenteren was (Berger 1910). Verder vermeldt Houba (1887) een exemplaar in een park te Hamal (tegen Tongeren), dat in 1782 op inlandse eik geënt was.

Het begin van de negentiende eeuw wordt vervolgens gekenmerkt door een relatief snelle verspreiding van de Amerikaanse eik doorheen onze parken en tuinen, vooral in de Kempen. Dit moet gezien worden in het kader van de algemene belangstelling voor exotische boomsoorten die toen heerste.

Rond die periode doken immers heel wat exoten op, waaronder verscheidene andere Amerikaanse eiksoorten (zoals de hierboven vernoemde moeraseik, scharlakenik en zwarte eik). Deze exoten worden beschouwd als sierbomen en de verspreiding ervan bleef bijgevolg beperkt tot parken en tuinen (Defrecheux 1898). Ook vonden maar een beperkt aantal introducties plaats. De snelle en overvloedige zaadzetting van de Amerikaanse eik verklaart dan ook mee het succes dat deze soort van in het begin gekend heeft: plantsoenen was, na de beginperiode, niet zo moeilijk te verkrijgen.

In de loop van de negentiende eeuw werd het duidelijk dat sommige van deze sierexoten ook in wegbepalingen en in bosverband een rol konden spelen. Particuliere boscijenaars begonnen deze soorten dan ook al snel in die zin aan te wenden.

Ook de officiële instanties volgden deze evolutie. Zo begon het Bestuur van Brug- en Wegen vanaf 1870 diverse Amerikaanse eiksoorten aan te planten, maar toch voornamelijk de Amerikaanse eik en de moeraseik.

In hun "Rapport sur l'introduction des essences exotiques en Belgique" van 1910 stelden Visart en Bommer dat het gebruik van de Amerikaanse eik en de moeraseik in weg- en bosbepalingen in Laag- en Midden-België mocht aanbevolen worden. In de zitting van de Hoge Bosraad van 22 december 1910 werd tenslotte aangenomen dat de Amerikaanse

fig 3: Natuurlijke verspreiding van *Quercus rubra* L. (Favells 1965)

se eik in België een exoot was met een groot belang (drie andere loofboomsoorten kregen dezelfde vermelding: *Populus canadensis*, *Robinia pseudoacacia* en *Juglans nigra*; An. 1911).

Het gebruikte plantsoen was echter in bijna alle gevallen afkomstig van de hier reeds aanwezige exemplaren (zie bijvoorbeeld Houba 1887). Onze huidige wegbeplantingen en bestanden komen dus voort van een gering aantal introducties van niet meer te achterhalen oorsprong. De situatie elders in Europa is waarschijnlijk niet veel beter.

Galoux (1951) bespreekt drie Amerikaanse eikesoorten in zijn werk over de introductie van de belangrijkste Noordamerikaanse bosboomsoorten in België.

De Amerikaanse eik is hiervan de belangrijkste en de meest verspreide en komt vooral voor in het Vlaamse landsgedeelte. Galoux voorziet echter ook in Wallonië heel wat mogelijkheden, wat ondertussen al herhaaldelijk door de praktijk gestaafd werd (Boudru en Thill, 1975; Boudru en Thill, 1977).

Verder vermeldt Galoux de moeraseik, die vooral voorkomt in de Lage Kempen en de zwarte eik, die nagenoeg enkel in arboreta voorkomt, maar volgens hem eveneens een rol kan spelen op sommige standplaatsen in de Kempen.

Boudru (1985) stelt dat de Amerikaanse eik vooral voor de meer marginale standplaatsen een belangrijke aanwinst vormt. Zijn sterkere groei ten opzichte van de inlandse eiken en de beuk is slechts op zulke standplaatsen van blijvende aard. Op betere bodems is de

superioriteit slechts uitgesproken tot een leeftijd van 60-70 jaar, waarna de verschillen meer en meer gaan afvlakken. Deze bodems dienen dan ook aan onze inheemse soorten voorbehouden te worden.

MOGELIJKHEDEN TOT VEREDELING

Zoals hoger vermeld zijn de vaak gebrekkige boomvorm (vormgeving, te zware zijtakken, te zware kroon) en de gevoeligheid voor late vorsten twee belangrijke nadelen van de Amerikaanse eik. Dat we deze gebreken terugvinden als de twee belangrijkste selectiecriteria van het Franse veredelingsprogramma van het I.N.R.A. (Institut National des Recherches Agronomiques; Kremer 1986) hoeft dan ook niet te verwonderen.

Dat selectiewerk aan deze problemen mee kan verhelpen hoeft evenmin te verwonderen. Vooreerst de gevoeligheid voor late vorsten. Herkomstproeven (waarbij dus verschillende herkomsten in vergelijkende plantingen samengebracht worden) in de Verenigde Staten en Frankrijk toonden aan dat er variatie bestaat voor wat betreft het uitlopen in de lente en het afsluiten van het groeiseizoen in de herfst. Deze variatie verloopt in het natuurlijk verspreidingsgebied continu volgens een noordwest-zuidoost gradient: de meer noordelijke herkomsten lopen in de lente later uit en sluiten hun groeiseizoen sneller af (Lanier et al. 1980; Kremer, 1986). Het later uitlopen staat in verband met de gevoeligheid voor late vorsten: het zijn immers de jonge scheuten die erdoor beschadigd worden. Hoewel niet meer direct in verband te brengen met het oorspronkelijk herkomstgebied, wordt deze variatie ook in Europa aangetroffen. Boudru (1985) vermeldt het bestaan van ecotypes die in de lente later uitlopen en in de herfst langer doorgroeien.

Ook de boomvorm staat in verband met

late vorsten. Het afsterven van de topscheut is immers één van de oorzaken van vorming. Verder toonde een Duits onderzoek (Lanier et al. 1980) aan dat ook de inplantingshoek van de zijtakken gebonden is aan de herkomst. Boudru (1985) vermeldt voor België het bestaan van ecotypes: met een rechte stam die doorloopt tot in de spits en met een bolvormige kroon en minder zware takken.

Zonder de rol van een gepaste bosbouwkundige behandeling te willen verwaarlozen, blijkt dus eens te meer het belang van de herkomstkeuze. Jammer genoeg zijn onze huidige kennis en praktische inzichten, zoals voor zoveel andere boomsoorten, nog erg beperkt. Hier ligt een belangrijke taak voor de veredelaar.

Concreet doen zich voor de Amerikaan- se elk twee mogelijkheden voor: enerzijds kan men vertrekken van het materiaal dat hier aanwezig is en reeds meerdere generaties in de hier heersende omstandigheden groeit en bloeit. Anderzijds is er de reusachtige reserve in het natuurlijke verspreidingsgebied. Het is aangewezen deze twee mogelijkheden te combineren. Het hier aanwezige materiaal heeft inderdaad reeds bewezen dat het hier gedijt en verjongt en het is bovendien snel en gemakkelijk te vinden. Anderzijds is het nagenoeg zonder uitzondering van ongekende oorsprong en te beperkt om de mogelijkheden van de soort ten volle te benutten. Het systematisch aanleggen van vergelijkende plantingen van nieuwe herkomsten uit het oorsprongsgebied zal op langere termijn dan ook de beste perspectieven bieden om een goede, genetisch variabele en aan onze streken aangepaste basisverzameling aan te leggen.

Deze weg wordt gevolgd door het Rijksstation voor Bos- en Hydrobiologie te

Groenendaal, dat meewerkt aan een internationale herkomstenproef van het IUFRO (International Union of Forest Research Organisations).

Zulke internationale projecten bieden heel wat mogelijkheden die niet kunnen bekomen worden met versnipperde middelen en projecten.

Dat het in Europa reeds aanwezige materiaal toch niet mag verwaarloosd worden blijkt uit testen in Frankrijk (Kremer, 1986). Er werden enkele Franse bestanden gevonden die een aantal positieve eigenschappen combineerden: sterke jeugdgroei, laat uitlopen en gering eikelgewicht.

Ook in België wordt aan dit materiaal aandacht besteed: zo staan in de "Catalogus van het Belgisch uitgangsmateriaal voor bosboomsoorten" van de N.D.A.L.T.P. (an. 1988) 26 plantingen van Amerikaanse eik erkend als zaadproducent. Jammer genoeg zijn 25 hiervan wegbeplantingen.

Ook de Werkgroep voor Bosboomverdeling van de Vlaamse Gemeenschap (ondergebracht bij het Station voor Populiertel te Geraardsbergen) legt zich toe op het hier aanwezige materiaal. De mooiste fenotypes die in België voorkomen, worden via vegetatieve vermeerdering samengebracht in een basisverzameling, die zo kan uitgroeien tot een waardevolle basis voor verder onderzoek.

REFERENTIELIJST

Anoniem, 1911. *Conseil supérieur des forêts, session de 1910, séance du 22 décembre 1910, III: essences exotiques - discussions des conclusions. Bull. Soc. Centr. For. de Belgique, de Belgique 18: 108-116.*

Anoniem, 1988. *Catalogus van het Belgisch uitgangsmateriaal voor bosboomsoorten (zaadbestanden en zaadboomgaarden) (Bijlage II van het keuringsreglement). N.D.A.L.T.P., voorlopig document, Brussel.*

Bauer, 1953. *Die Roteiche. J.D. Sauerländer's Verlag, Frankfurt a.M.*

Berger L., 1910. *Les arbres exotiques le long des routes (fin). Bull. Soc. Centr. For. de Belgique, 17: 171-182.*

Boudru M., 1985. *Le chêne rouge d'Amérique. In "Forêt et sylviculture: sylviculture appliquée". Les presses agronomiques de Gembloux: 144-157.*

Boudru M. en Thill A., 1975. *Le chêne rouge d'Amérique (Quercus borealis Michx.) en Moyenne Belgique. Bull. Soc. Roy. For. de Belgique 82(5): 248-268.*

Boudru M. en Thill A., 1977. *Le chêne rouge d'Amérique en Haute Belgique. Bull. Soc. Roy. For. de Belgique 84(5): 241-269.*

Défecheux M., 1898. *Les chênes d'Amérique en Campine. Bull. Soc. Centr. For. de Belgique, 5: 45-60.*

Fowells H.A., 1965. *Silvics of forest trees of the United States. Agriculture Handbook no 271 U.S. Department of Agriculture, Washington.*

Galoux A., 1951. *Les principales essences forestières de l'Amérique septentrionale tempérée. Leur introduction en Belgique. Trav. Stat. Rech. Groenendaal, série B13, 141 pp.*

Houba J., 1887. *Les chênes de l'Amérique septentrionale en Belgique. Ed. Ceysens, Hasselt, 329 pp.*

Hough, 1947. *Handbook of the trees of the Northern states and Canada. Mc. Millan Company, NY.*

Kremer A., 1986. *Chêne rouge d'Amérique (Quercus rubra L.). Revue Forestière Française, 38, numéro spécial: 165-167.*

Lanier L., Keller R. en Kremer A., 1980. *Le Chêne rouge (Quercus rubra) en France. Revue Forestière Française, 32(5): 419-451.*

Visart A. en Bommer C., 1910. *Rapport sur l'introduction des essences exotiques en Belgique. Off. de Publ., Brussel, 381 pp.*

Opmerking: Houba (1887) en Visart en Bommer (1910) zijn te raadplegen in de bibliotheek van het Rijksstation voor Bos- en Hydrobiologie te Groenendaal.

Jan DE LAET

UIT DE VERENIGING

VBV-exkursie naar het Neigembos: voor herhaling vatbaar!

Zondag 19 november ging de eerste excursie van de Vlaamse Bosbouwvereniging om 14u. van start. Zoals elke excursie een bepaald thema zal aansnijden, was dit ook het geval bij de eerste wandeling: ditmaal werd het thema "ecologisch bosbeheer" gekozen.

E. Peyskens, houtvesterijoverste, en M. Segers, e.a. ingenieur-Hoofd van Dienst, waren uitgenodigd om de 50 tot 60 deelnemers te gidsen doorheen het prachtige Neigembos.

Dit Neigembos is grotendeels gelegen op het grondgebied van de gemeente Nimove en beslaat een 65-tal ha. Hiervan is 46 ha staatsbezit sinds 1971 en dit wordt beheerd door de Dienst Groen, Waters en Bossen, terwijl de rest van het bos verdeeld is over een 80-tal privé-eigenaars.

Bij het informatiepaneel aan de ingang van het bos werd uitleg gegeven over de bodem, de waterhuishouding, de boomsoortensamenstelling, ...

Zo bleek dat tussen de opeenvolgende tijdstippen, zo'n 650.000 jaren geleden begonnen, warmere perioden voorkwamen

die ervoor zorgden dat de bovengrond ontthoofde en dat de rivieren de bodem uitschuurden. Gedurende de laatste ijsijd werden nieuwe sedimenten door sneeuw en wind aangevoerd die vooral in de valleien terecht kwamen. Desondanks kan nog steeds het sterk uitgesproken reliëf waargenomen worden. In het bos is er een hoogteverschil van meer dan 70 meter!

In de bodem komen boven de kleilagen, meer zandige afzettingen voor; waar dit door het reliëf doorsneden wordt, kan dit het ontstaan geven aan bronnetjes.

Het bos kan omschreven worden als een beukenbos gemengd met vuilboom, hazelaar, zwarte els en es. Algemeen gesteld komen twee bosstypes voor: in de valleien (natte, kleiige bodems) komt het goudveel-essenbos voor, op de hellingen (lemig-zandige bodems) het Atlantisch eikenhaagbeukenbos.

Tijdens de wandeling kwamen diverse thema's aan bod.

Eén ervan was bijvoorbeeld de verhouding beuk-eik in het Neigembos. De beuk als snelle groeier is erg konkurrenietekrchtig en onderdrukt andere bomen wat de verjonging van vele andere soorten sterk bemoeilijkt. Dit heeft geleid tot een overwicht van de beuk. Om hieraan te verhelpen en het aandeel van de zomereik met zijn begeleiders te verhogen, dient het beheer actief in te grijpen. Zo worden openingen van 10 are in het (beuken-)bos gekapt waar dan jonge boompjes zoals de zomereik, de linde, de boskers en de esdoorn ingeplant worden. Nochtans heeft de beuk als voordeel dat hij laat in blad komt: zo bevordert hij de voorjaarsflora terwijl hij later op het groeiseizoen door zijn dichte kroon konkurrerende planten zoals bramen en adelaarsvarens geen kans geeft.

Tijdens de wandeling kwamen we ook langs een hakhoutbestand. Dit wordt behouden vanwege het belang als broedplaats voor vogels en als reliëf van een vroeger erg belangrijk bedrijfsvorm.

Ook een voormalig populierenbestand werd bezocht. Hier zijn de populieren vervangen door essen. Dit gebeurde om het oorspronkelijke goudveel-essenbos te herstellen.

Een ernstig probleem is de recreatiedruk, vooral op plaatsen met een sterk uitgesproken reliëf. Dit werd overduidelijk geïllustreerd door de jongens van een jeugdvereniging die zich fantastisch amuseerden op de steile hellingen in het Neigembos. Spijtig genoeg heeft dit ernstige gevolgen voor de bodemvegetatie en kan dit leiden tot bodemverdichting en erosie. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen, dienden delen van het bos afgeschermd te worden met prikkeldraad en werden sommige hellingen beplant met hulst om al te entoesiaste kinderen te ontmoedigen.

Ook aan flora en fauna werd de nodige aandacht besteed. Zo komen als vertegenwoordigers van de flora onder andere voor: goudveil, bosanemoon, dotterbloem, slanke sleutelbloem, salomonszegel, gevlekte aronskelk, boshyacint, daslook, kamperfoelie, ...

In het najaar zijn het de zwammen die de aandacht trekken, onder andere vliegenzwam, parelamaniet, stinkzwam en aardappelbovist.

Wat de fauna betreft, zijn het vooral de vogels die opvallen. Zo komen mussen, meesjes, lijsters, vinken, merels, winterkoninkjes, roodborstjes en spechten voor als broedvogels. Zomergasten zijn o.a. koekoek, wielewaal, spotvogel en tijtjaf. Als wintergasten daarentegen komen o.a. koperwiek, keep, putter en het sijsje voor. Zoogdieren worden vooral vertegenwoordigd door muizen, het konijn en de mol. Minder voorkomend is de haas, de egel

en de wezel. Bruine kikkers en padden vertegenwoordigen de amfibieën, terwijl ook zeldzame reptielen zoals de hazelworm zouden voorkomen.

Om flora en fauna te beschermen en te bevorderen, worden bepaalde milieus behouden of gecreëerd: het hakhout, dode bomen worden op stam gelaten, de natte beekvallei blijft behouden, de ondergroei wordt niet verwijderd...

Rond 16u30 ging een tevreden groep wandelaars uiteen na een geslaagde exkursie. Geslaagd vanwege het mooie weer, het prachtige bos, de talrijke geïnteresseerden, de deskundige uitleg maar bovenal vanwege de verschillende visies en interesses die ervoor zorgden dat het een boeiende, leerzame en aangename wandeling werd.

Met dank aan de beide gidsen voor hun medewerking.

Namens de Initiatiefgroep Bosbouw

S. Meyen

PRO SILVA:

Internationale Aktie tot Verdediging van het natuurgericht Bosbeheer.

Tot besluit van een bijeenkomst, die doorging te Ljubljana (Joegoslavië) van 18 tot 22 september 1989, besloot een groep bosbouwers, afkomstig uit tien Europese landen, tot de oprichting van een "Europese Bosbouwunie tot Verdediging van een Natuurgericht Bosbeheer", die voortaan de naam "PRO SILVA" zal dragen.

Deze beslissing wordt gemotiveerd door de talrijke bedreigingen, waaraan het bos is blootgesteld.

PRO SILVA heeft als hoofdobjectief in heel Europa een beweging ten gunste van stabiele, gezonde en produktieve bossen te doen ontstaan en te bevorderen. Zij oordeelt dat de traditionele bosbedrijfsvoering meer moet evolueren in de richting van het globaal beheer van het bosecosysteem.

Enkel een bosbouw in vrije stijl die getuigt van met respect voor de wetten van de natuur, zijn doelstelling tracht te verwezenlijken, is in staat de diversiteit, de structurele rijkdom en de natuurlijke verjonging te bevorderen van bossen, opgebouwd met autochtone en standplaatsgeschikte boomsoorten.

De Unie beoogt de verwezenlijking van onderstaande concrete doelstellingen:

- bevorderen van samenwerking en wederzijdse steunverlening tussen de landen;
- actieve aanmoediging van de initiatieven en werkzaamheden van de bosbouwer op het terrein, van de bosbezitters en van alle vrienden van het bos;
- bevordering en organisatie van de uitwisseling van ervaring onder meer via pilootbedrijven, die de grondprincipes van de Unie in de praktijk toepassen;
- ondervijzen en onderzoek inzake bosbouw dienen de grootste aandacht te besteden aan de integrale studie van de bosbiocenose;
- steun aan elke weigering, die het bos ten goed komt;
- verzekeren van de contacten tussen al degenen die streven naar verbetering van de stabiliteit en de vitaliteit van het Europese bos, opdat het zijn functies inzake economische produktie, bescherming, recreatie en behoud van natuur en landschap optimaal zou kunnen vervullen.

De bosbouwers, bosbezitters en bosvrienden, die actief wensen mee te werken aan de realisatie van de doelstellingen van de Unie, worden verzocht contact op te nemen met één van de onderteekenaars van deze oproep.

Kommentaren bij de oprichting van PRO SILVA

Het initiatief voor de bijeenkomst te Ljubljana, waar tot oprichting van PRO SILVA is overgegaan, werd genomen door professor Mlinsek van de Universiteit van Ljubljana, samen met B. de Turckheim, bosbezitter en bosbouwexpert uit Frankrijk.

De deelnemers werden informeel uitgenodigd op basis van hun persoonlijke kontakten met de initiatiefnemers en hun bekendheid als vertegenwoordigers van een natuurgerichte bosbouw in eigen land. Tien landen waren vertegenwoordigd: België, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Joegoslavië, Noorwegen, Oostenrijk, Tsjechoslovakije en Zwitserland. Uit België waren professor Van Miegroet en ir. Peter Roskams aanwezig.

Een ruime vertegenwoordiging werd gestuurd door de Duitse "Arbeitsgemeinschaft für naturgenössische Waldwirtschaft", die grotendeels bestaat uit geschoolde bosbouwers en privé-bosbezitters. Sinds meer dan veertig jaar opteren zij voor een bosbedrijfsvoering op natuurlijke basis. Dit impliceert de bevordering van boomsoortenmenging en natuurlijke bosverjonging. Zij geven de voorkeur aan inheemse boomsoorten en stemmen hun bedrijf af op bosbehoud, functionele veelzijdigheid, kwaliteitsproductie en zorg voor oude bomen.

De besprekingen te Ljubljana hebben grote aandacht besteed aan de nefaste gevolgen van overexploitatie en homoge-

nisering van de bossen. Door kaalslag wordt enorme ecologische schade toegebracht, die tot economische verliezen leidt. Kaalslag vernietigt het bos of vereist dure herbebossing, die bijna niet meer betaalbaar is. Hij werkt het gebruik in de hand van standplaatsvreemde boomsoorten in homogene bestanden, waarvan veel werd verwacht. Dat is een duurzame illusie: gebieden met standplaatsvreemde naaldboomsoorten, die het meest te lijden hadden onder bosbrand, wind- en sneeuwschade, parasitaire aantastingen en luchtpollutie.

Het is nodig orde op zaken te stellen: enkel een beheer, dat uitgaat van de complexiteit van het bosecosysteem en respect opbrengt voor de wetten van de natuur, die bosgroei en bosontwikkeling beheersen, is in staat het bos voor verder verval te behoeden. Deze opdracht is bijzonder belangrijk in het dichtbevolkte Europa.

Bosbehoud is zelfbehoud. Daarom deze oproep tot al degenen die begaan zijn met het bos, met zijn toekomst, zijn behoud en zijn gezondmaking. Daartoe is het nodig vooroordelen opzij te schuiven en tot samenwerking te besluiten.

De personen die de doelstellingen van deze Europese Unie wensen te onderschrijven, kunnen contact opnemen met: - ir. Peter Roskams, Laboratorium voor Bosbouw RUG, Geraardsbergse steenweg 267 te 9231 Melle-Gontrode.

- Em. Prof. M. Van Miegroet, Meidoornlaan 35 te 2508 Nijlen-Kessel.

- Brice de Turckheim, voorzitter PRO SILVA, Truttenhausen, F - 67140 Barr (Frankrijk).

Posthuum eredoctoraat voor Chico Mendes

Moord op Francisco Alves "Chico" Mendes Filho, meer dan een plaatselijk gegeven.

Hoewel ze reeds lang tegen een onrustig, wetteloos tempo voortschrijdt, is de ontbossing in de tropen, vooral sinds vorig jaar niet meer weg te denken uit de publieke belangstelling. De Vrije Universiteit van Brussel speelde daarop in door posthuum een eredoctoraat uit te reiken aan Chico Mendes, vermoord omdat hij opkwam tegen de vernietiging van het Amazonewoud, en ook door aansluitend een internationaal colloquium in te richten over het behoud van het tropisch regenwoud op 17 en 18 november 1989: "Conservation of Tropical Rainforests: Europe's Responsibility".

Chico Mendes werd in 1944 geboren te Xapuri in Brazilië. Na vijf mislukte pogingen door huurdoers, werd deze rubberapper ("seringueiro") op 22 december 1988 in Xapuri vermoord.

Op twintigjarige leeftijd leerde hij lezen en schrijven van een dissidente legerofficier, die in het Amazonewoud was ongedogen om te ontnappen aan de repressie van de militaire diktatuur.

In 1977 was hij mede-oprichter van de eerste vakbond van de Seringueiros.

In december van datzelfde jaar wordt hij ontvoerd in Rio Branco, de hoofdstad van de staat Acre, mishandeld, gefolterd en bewusteloos langs een verlaten weg achtergelaten.

In 1981 volgt Chico Mendes de ook al door huurdoers vermoorde Wilson Pinheiro op als voorzitter van de Landelijke Arbeidersbond van Xapuri.

In 1985 organiseerde hij de eerste mars van de Seringueiros naar de hoofdstad Brasilia.

Op een jaarvergadering te Miami in maart 1987 weet hij de leden van de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IADB) ervan te overtuigen de voorziene lening van 65 miljoen dollar voor de aanleg van een weg door het westelijke Amazonegebied, die onherstelbare schade zou berokkenen aan het ecosysteem, op te schorten. In 1987 ontvangt Chico Mendes de Environmental Protection Award van de Better World Society en op 6 juli van hetzelfde jaar krijgt hij de Global 500 Award van het UNEP (het milieuprogramma van de Verenigde Naties).

Enkele interessante uitspraken van Chico Mendes waren: "We werden ecologisten, zonder zelfs dat woord te kennen" en "We verdedigen het behoud van het Amazonewoud, niet enkel voor onszelf, maar voor de toekomst van de hele mensheid". Op het colloquium werden uit heel wat diverse hoeken argumenten aangedragen voor het behoud van het tropische regenwoud. Binnen de kontekst van de Vlaamse Bosbouwvereniging kwamen de meeste ervan reeds aan bod (cf. Studiedag 1989 en twee Groene Bandnummers).

Naar aanleiding van het colloquium zijn bij wijze van besluit enkele losse opmerkingen mogelijk:

- Natuurbehoud is vooral een mondiale

aangelegenheid.

- Ecologie kan niet omheen wisselwerkingen op wereldschaal.
- De gezondheid van de leefwereld is afhankelijk van het tropisch bos, op een directe wijze voor de plaatselijke bevolking en evenzeer, zij het minder direct, voor de hele mensheid.

- De mens is voor een breed behoeften-spectrum aangewezen op gebruik van het tropisch regenwoud, en het bos in het algemeen.
- De noord-zuid tegenstelling is voor de politiek de meest relevante tegenstelling en is eng verbonden met de ecologische problematiek.

H. Beeckman

